
volk mogelijk was; en daarbij christenen de mogelijkheid te bieden om het leven en werken in Israël te ervaren.²¹

Het memorandum ontving nog dezelfde dag de goedkeuring van Eshkol. De Amerikaanse partners in Nes Ammim ondervonden de gang van zaken daarentegen als een affront. Zij waren op afstand gehouden door de andere drie verenigingen. Volgens Chawa Kranhouse had dat alles te maken met de wens om de christen-joden buiten het project te houden. Zelf had zij vergeefs geprobeerd om sponsors te vinden voor een landaanschaaf door de IHCA.²²

Pilon en Bernath namen het risico de Amerikanen voor het hoofd te stoten. Ze waren ervan overtuigd geraakt dat het project Nes Ammim alleen kans van slagen had wanneer het zich voegde naar de wensen van de Israëlische samenleving. Uit dit uitgangspunt volgde dat directe deelname van christen-joden vooralsnog onmogelijk was. Hun uitsluiting uit de te vormen bewonersgroep lag zeer gevoelig. Duidelijk bleek hoe verschillend de referentiekaders waren van de vier deelnemende landen. De recente geschiedenis speelde daarbij een rol:

– De Verenigde Staten waren *als overwinnaar* uit de Tweede Wereldoorlog te voorschijn gekomen, met versterkt vertrouwen in de eigen fundamentele waarden. Voor de Amerikanen was het een vanzelfsprekend recht van iedere burger om het eigen geloof te mogen propageren. Concurrentie gold vanouds als een deugd, ook op interreligieus terrein. Daarnaast groeide in christelijk Amerika de belangstelling voor de *civil rights movement* van ds. Martin Luther King. Aldrich en Kranhouse vreesden dat Pilon niet alleen de vrije meningsuiting op het spel zette, maar bovendien de joden-christenen discrimineerde op grond van hun afkomst;

– Zwitserland was de oorlog als *neutrale natie* doorgekomen. De Zwitsers onderschreven de wenselijkheid van verbetering van joods-christelijke betrekkingen, maar voor hen vormden de jaren 1939-1945 niet de cesuur die ze elders in Europa wel waren. De Zwitsers hadden minder dan hun burens het gevoel dat ze na een donkere periode ‘vooruit’ moesten. Gutscher bediende zich probleemloos van een taal die de Nes Ammim-partners uit andere landen ouderwets in de oren klonk. Ondanks de bedenkingen van Duvernoy-Muller wisten de Bernaths hun landgenoten niettemin tot deelname te bewegen – het ideaal van een leven van contemplatie en eenvoud op het platteland was daarbij even belangrijk als de joods-christelijke dialoog. Daarbij gaven de Zwitsers in dit stadium van het project vrijwel als enigen blijk van belangstelling voor

²¹ ‘Memorandum to the Israel-Government, 1960’. Afschrift in: bibliotheek PThU-Kampen, collectie J.F.L. Bastiaanse.

²² R. Bakker, Rapport aan deputaten over juli-december 1960, in: Het Utrechts Archief, archief deputaten Kerk en Israël GKN, inv.nr. 322.